

LITERATURA DE GUERRA

L'ofici — diguem-ne ofici — de crític, té els seus avantatges i els seus inconvenients. Avantatges immediats, un xic discutibles, que us permeten de fer-vos una biblioteca amb tota la producció indigesta dels més inspirats poetes novells i dels assagistes més profunds i a la vegada més espessos. Inconvenients positius, perquè us posa en el compromís d'haver-vos d'acabar amb els fills predilectes de cada escriptor i de jutjar-los sense la ceguera del pare i amb la severitat del censor. Per a una ànima bondadosa com jo em sento, una feina semblant és molt dolorosa i aquest dolor no el compensa pas la satisfacció d'estar en situació de donar a tots els piduals llibres bons i selectes per a fundar biblioteques. Quan us trobeu davant d'un d'aquests fills retardats d'una segona joventut, o enfront del gastament d'un maridatge desafortunat amb la inspiració poètica o amb la introspecció novel·lesca, ja heu begut oli, si se'm permet l'expressió, que avui no té pas res de pejorativa i més aviat dóna la idea d'una excessiva sumptuositat.

Totes aquestes expansions íntimes d'un modestíssim crític literari vénen a tomb per a demostrar que la guerra ha produït una literatura especial i pròpia. Seria exagerat d'anomenar-la, encara, la literatura de la nostra guerra. Es ja, però, literatura de guerra. Una literatura que es manifesta en contes, en novel·les, en reportatges i en poemes. Una literatura encara indecisa, que barboteja, que cerca de trobar la seva expressió exacta i de reflectir la torrentada de sensacions i d'experiències que la trasbalsa. Una literatura inhàbil i ospra, nua d'artifici. Tot i les falles autèntiques que revela, ella és penyora, avui, de la literatura de guerra que aquesta lluita ens ha de deixar.

Es una cosa curiosa que un fet tan ple de conseqüències i de realitats com és la guerra, accident de la vida col·lectiva on les vides humanes perden llur valor corrent i esdevenen simples nombres; on la prelatió ordinària de categories és capgirada i tot es mesura a una escala diferent, influeix tan poc en l'evolució de la literatura. La Guerra Europea durà quatre anys llargs. Les joventuts dels països més importants del món hi participaren, d'una manera ben activa, i dels vint als cinquanta anys, tots els homes de França, d'Anglaterra, dels Estats Units, d'Alemanya, d'Itàlia, de Rússia, de tota l'Europa, gairebé, es veieren enduts per l'organització bèl·lica. D'aquests quatre anys, ¿quina literatura ens en resta? Uns quants poemes, originals d'autors morts durant el gran trasbals, que potser si haguessin sobreviscut la guerra haguessin donat una demostració més brillant de llur talent: Charles Péguy, Rupert Brooke, Guillaume Apollinaire; unes quantes novel·les pacifistes, escrites per homes que trobaven en la lluita la confirmació de llurs teories, com Barbusse, o novel·les escrites al marge de la guerra, com Remarque i Glaeser; algun llibre d'anotacions sobre l'home vist com a combatent: "Vie des Martyrs", "Civilisation", de Duhamel. Si feu un balanç acurat, us trobeu amb sorpresa davant d'uns resultats molt migrats. ¿Vol dir això que l'experiència a què estigueren sotmesos els escriptors europeus i americans no fou bastant important per a deixar un solc inesborrable

en llur obra? ¿Vol dir que la guerra, en si, no pot produir l'impuls generador de les obres mestres de la literatura? Ni l'una ni l'altra d'aquestes preguntes no ens dóna la solució d'aquest misteri. Quatre anys de guerra foren prou feixucs i prou carregats de dolorosos records per a influir pregonament en l'esperit dels qui hagueren de suportar-los. I, d'altra banda, ¿què és la "Iliada", sinó la història d'una guerra? ¿I què és, també, la "Jerusalem alliberada", de! Tasso?

Allò que passa, sembla, és que la guerra no deixa, als que la viuen, prou temps per a ordenar-ne els fets dintre llur esperit, i per a transformar-los en substància literària. Mentre la nostra collita poètica de la guerra es redueix, per ara, a uns romanços populars castellans, plens de vibració, com els de Miguel Hernández, que encara esperen un poeta català que vulgui donar-los la rèplica adequada, la collita novel·lística encara està inèdita. I es comprèn fàcilment. Un poema pot fluir del cor i ésser escrit entre atac i atac, en un moment diví d'inspiració. Una novel·la ha d'ésser pensada, construïda, escrita amb temps i repòs. Les novel·les més bones sobre la nostra guerra, com les més emocionals que es publicaren sobre la del 14, s'escriuran uns quants anys després que s'hagi extingit el caliu de la lluita. Serà aleshores quan l'experiència, madurada, donarà la seva collita magnífica. Serà aleshores quan podrem tenir una veritable literatura de guerra.

Totes aquestes reflexions han estat suggerides per la presència, damunt la taula del crític, d'uns quants llibres catalans relacionats directament amb la guerra que sostenim. Llibres de poemes, novel·les, documentals, tot hi és representat. Però en aquells llibres que són, o voldrien ésser, literaris, la guerra hi és absent. No tenim, encara, poesia o novel·la de guerra. Els nostres poetes i els nostres novel·listes, si són a les trinxeres — i jo sé que, en una gran proporció, aporten llur esforç personal a la lluita —, no han donat encara llur visió de la guerra. Així, els temes del que és presentat com a poesia bèl·lica estan relacionats amb accidents marginals de la lluita: bombardeigs, amb tota llur horrible ferotgia; el dolor de les mares o bé l'emoció dels companys davant la mort heroica d'un soldat. La guerra directa, com a espectacle i com a experiència alhora, no hi és present. I per això, aquesta poesia, que els Serveis de Cultura al Front han recollit en un volum dens de signatures i versos, més que Poesia de Guerra, com es titula, hauria d'acollir-se al mateix títol d'un volum del poeta Gimeno-Navarro que es diu "Dolor de la Guerra". Sensibles — i qui no ho fóra? — al dolor punyent de la guerra, els poetes catalans el reflecteixen en llurs versos. Enyorem, però, l'autèntica poesia de trinxeres.

Quant a la novel·la fóra excessiu de reclamar-ne. El solatge d'emocions, l'arrelplec de notes personals i d'experiències alienes ha de reposar abans de convertir-se en matèria literària d'imaginació. Els nostres Remarque, els nostres Glaeser, els nostres Tomlinson, tardaran encara uns quants anys a sorgir. Però sorgiran. Me'n refio, quan em trobo davant de documents humans tan emotius dintre llur nua sinceritat com aquest llibre de Pere Calders "Unitats de xoc".

PERE CALDERS

tats de xoc". Heus ací la mena de literatura de guerra que ara tenim dret a demanar dels nostres soldats-escriptors i que Pere Calders ens ha demostrat que tenim dret a esperar d'ells. Com la punyent "Vie des Martyrs", de Duhamel, metge i literat que s'abocava damunt la pobra carn desfeta dels ferits de la Gran Guerra; com "Les Silences du Colonel Bramble", d'André Maurois, reflex de l'esperit esportiu que tenen els anglesos àdhuc quan fan la guerra, aquest llibre de Calders no és una novel·la. És una narració personal, en to menor. Un seguit de notes breus sense èmfasi, però vertebrades per una emoció autèntica. Tot el que és i tot el que representa la nostra guerra es troba reflectit en "Unitats de Xoc", diari d'un modest soldat que lluita a plena consciència de l'horror intrínsec de la guerra però també amb l'orgull infinit de contribuir amb el seu esforç i, si cal, amb el seu sacrifici, a merèixer la llibertat del seu país i a guanyar per al món que ens contempla indiferent aquesta mateixa llibertat. El llibre de Pere Calders és, per ara, la millor representació de la literatura catalana de guerra. Ell i d'altres que com ell siguin un pur document sense intenció literària, però verídics i amarats d'aquest valor d'humanitat que anima la prosa de Pere Calders, seran la pedra inextinguible de la qual demà es novel·listes trauran les seves novel·les de guerra. Però, encara que aquestes novel·les fossin, com jo espero, excel·lents, llur trama emotiva i plena d'imprevist no podrà mai superar en força d'evocació aquestes simples anotacions de la vida d'un soldat, testimoni i alhora actor meravellat del drama més transcendental de la nostra època.

Rafael TESIS I MARCA

CARNET DE LES LLETRES

MERIDIA

Les novel·les publicades l'any passat, amb excepcions comptadíssimes, no fan, encara, referència a la nostra guerra. En llur gran majoria foren escrites amb anterioritat al 19 de juliol, i les altres, mancades de la perspectiva indispensable, no són altra cosa que assaigs prematurs. Estem segurs que l'any vinent les novel·les de guerra, o inspirades en el clima de la nostra lluita contra la invasió, seran nombroses. La Direcció General de Propaganda, assessorada per la "Institució de les Lletres Catalanes" llançarà aviat una col·lecció de novel·les d'aquest tipus, escrites pels novel·listes catalans més eminents. C. A. Jordana, Xavier Benguerel, Mercè Rodoreda, Francesc Trabal i d'altres tenen gairebé enllestides les novel·les que els han estat encarregades. "La Cèl·lula" de Pere Calders, el jove escriptor que acaba de publicar el llibre de narracions de guerra "Batallons de xoc" que tant d'èxit ha obtingut, i "L'Esperança dins la mort", d'Esteve Calzada, novel·lista inèdit i prometedor, que foren distingides amb una votació brillant en el "Premi Crexells", inauguraran aquesta col·lecció i han estat ja lliurades a la impremta. Altres novel·les, ja acabades, són actualment en curs de lectura i revisió per part de la Comissió de crítics nomenada especialment a aquest objecte i, un cop aprovades, seran publicades immediatament. Joan Merli ha publicat ja la seva novel·la "La mort m'ha citat demà". Com es pot veure, doncs, els nostres novel·listes no poden ésser acusats d'inactivitat ni d'inhibició. Però llurs impressions necessiten una sedimentació indispensable, i no poden ésser el fruit d'una improvisació peremptòria. Donem-los el crèdit i el marge de confiança de què llur talent i llur obra anterior els fan mereixedors.

BENGALES DE GUERRA

UNITATS DE XOC

TENIM un encenedor mecànic que, dies enrera, es va entosudir a no engegar-se. Un darrera l'altre el van examinar tres experts en màquines menudes i tots tres van dictaminar el mateix: «No té adob possible. Ja el podeu llançar. Tots els d'aquest sistema fan la mateixa fi.»

Nosaltres ens resistirem a admetre com a bona aquesta sentència capital. I començarem de forfoliar l'aparell, i descollar visos, i esmerilar rodes, un xic a la tum-tum. Però el cas fou que l'encenedor tornà a funcionar i àdhuc, com tots els encenedors, fins i tot hi ha vegades que s'encèn. No ens ha calgut llançar-lo i fa la seva amb aquella elegància. Només li ha quedat un defecte. La molla en accionar fa un soroll dur, sec, que fa girar la gent perquè es creu haver sentit el gallet d'una pistola...

Bé, ¿per què ho diem tot això? Ah, sí: ja està. El nostre company Pere Calders, quan encara no el coneixíem, estava seriosament malalt. Un agreujament de la seva malaltia va coincidir amb l'aparició del seu primer llibre de contes, «El primer Arlequí»... Els amics va-

ren cuinar a venir-nos a veure, «Afanyeu-vos a parlar del llibre de Calders, Calders se'n morí... Si no us doneu pressa no hi sereu a temps.»

Aquests ben intencionats apressaments ens varen obligar a recollir en quatre ratlles un

esquema dels elogis que sincerament ens mereixia l'humorisme de Pere Calders. No hi havia temps per a més. Calia que la nota aparegués l'endemà. Altrament Calders ja no la llegiria.

Vàrem complir, apenats, el que seriosament creguérem un deure humanitari. Però, sortosament, Pere Calders no va morir-se, ni ganes que en té i ben contents que ens sentim nosaltres que no s'hagi mort aquest prossista únic, dotat d'una imaginació fertillíssima i d'un corprenedor desoiximent per a resoldre, en bona literatura, les situacions més extraordinàries.

Un altre que no fos ell potser s'enfadaria que el comparéssim amb un encenedor. Pere Calders, que ultra ésser un amic provat —ben indulgent sempre amb nosaltres— és l'humorista jove més gran de què disposa Catalunya, s'ho prendrà bé i fins hi riurà i tot. Perquè Calders no és pas d'aquells escriptors festius que només riuuen les pròpies facècies i blasmen totes les altres.

Calders, humorista cent per cent, aquesta vegada ens ha donat un llibre seriós, que fa pensar, que fa sentir i que és qualificable entre el bo i millor que hagi donat l'anomenada «literatura de guerra». Aquesta obra porta per títol «Unitats de xoc» i no us cregueu pas que sigui un tractat de matèries bèl·liques, sinó una narració emotiva i colpidora de l'home que ha estat al front en una unitat de xoc, i ha viscut la dura vida de semblants unitats.

I quan pensem que el Pere Calders d'abans de la guerra, tan pacífic, tan mosqueta morta, amb el seu mig riure discret i les ulleres de lletrat xines, s'ha enquadrat en una força de xoc, pensem una mica en aquell soroll de pistola del nostre encenedor, que fa girar la gent. I que l'entranyable amic ens perdoni la dèria.

J. M. FRANCES